

ТОРГІВЛЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: ДОСВІД НЕПУ (1921 – 1929 рр.)

*Скубій І.В., к.і.н., асистент,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка*

Нові «виклики», які стоять перед нинішньою економікою країни, змушують нас звернути увагу до історичного досвіду здійснення в Україні ринкових перетворень. Сьогодні загально визнаним критерієм успішності ринкових реформ прийнято вважати забезпечення економічного розвитку. Торгівля є одним із таких показників, оскільки саме розвиток торговельних відносин свідчить про стан ринку, його інфраструктуру, грошову систему, кредитування, продовольчу політику держави, купівельну спроможність населення тощо. Трансформаційні процеси в сучасній Українській державі пов'язуються з плюралізацією форм власності, демократизацією економічного життя, побудовою ринкової економіки, в тому числі й з курсом на будівництво торговельних відносин, заснованих на її базових принципах. Для вітчизняних дослідників з'явилася можливість порівнювати нинішній соціально-економічний розвиток з періодом нової економічної політики (1921 – 1929 рр.) в Українській Радянській Соціалістичній Республіці. Нині актуальними для держави та суспільства продовжують залишатися такі питання, як розробка методів управління ринком та визначення меж державного втручання в його сферу. Втім, варто відразу зазначити, що такі аналогії можна робити до певної міри умовно.

Здійснення трансформаційних процесів в 1921 – 1929 роках було викликане необхідністю швидкого відновлення економіки, промисловості, стабілізації суспільного стану. Успішність таких заходів теоретично слід розглядати з погляду реалізації в їхніх межах комплексної стратегії розвитку. У роки непу економічна система потребувала кардинальних та водночас виважених реформ, здатних вивести її з кризового стану. Тому навіть попри те, що новий курс не відповідав комуністичним засадам побудови суспільства, радянська влада змушена була його запровадити. Перехід до нового економічного курсу в березні 1921 р. передбачав відновлення торгівлі та запровадження ринкових відносин. Основні проблеми розвитку торгівлі в роки непу були такі: складне внутрішньополітичне та економічне становище, мінливість державного курсу у торговельній

сфері, відсутність центрального дієвого апарату управління торгівлею, незадовільний асортимент товарів та товарний дефіцит, низька культура торгівлі, розкрадання грошей та товарів в магазинах, низький професійний рівень працівників. Вище радянське керівництво неодноразово наголошувало: «Торгівля – це та ланка ... , за яку треба всіма силами ухопитися нам. Якщо ми тепер за цю ланку досить міцно «ухопимось», то ми всім ланцюгом у найближчому майбутньому оволодіємо», а для того, щоб підпорядкувати собі цю стихію держава мала зайняти у ній ключове місце.

Непівські реформи започаткували недовготривалий в радянській історії період багатокладності економіки, у тому числі і в торгівельній сфері. З початку 1920-х років відбулося відновлення раніше забороненої приватної, почалося відродження кооперативної та становлення державної торгівлі. У такий спосіб на ринку співіснувало одночасно три сектори торгівлі: державна, кооперативна, приватна. В основі непівської економічної моделі лежало поєднання ринкових принципів та методів державного регулювання, в чому саме і полягало протиріччя нового курсу. Влада намагалася надавати широку підтримку державній та кооперативній торгівлі, зокрема у вигляді сприятливих умов кредитування та податкової політики, планового постачання товарами, та водночас створювала умови для розвитку приватного ринку. Протягом 1920-х років була також створена широка інфраструктура для розвитку торгівлі республіки. У Харкові свою діяльність відновили товарна біржа, Хрещенський ярмарок, діяльність яких значно полегшила становлення торгівельних відносин та створила умови для ефективного функціонування ринку. Втім, до кінця 1920-х років з торгівельної мережі країни був майже повністю витіснений приватний торгівець, організація ярмарків була визнана недоцільною, а біржі перетворилися в один із інструментів регулювання ринку. Отже, непівський досвід у торгівельній сфері свідчить про необхідність успішного поєднання ринкових принципів і методів державного регулювання. У зв'язку з такою мінливістю та двозначністю курсу влади по впровадженню ринкових відносин деякі історики цілком справедливо називають новий економічний курс політикою імпровізації. Втім, протягом 1920-х років радянська влада та суспільство нагромадили значний досвід використання ринкових відносин для подолання економічної кризи.

Невипадково стан торгівлі та внутрішнього ринку сучасної України викликає занепокоєння вітчизняних науковців. Особливості переходу від адміністративно-командної до ринкової економіки

характеризуються глибокими трансформаційними процесами, у тому числі і в сфері торгівлі. Сьогодні актуальними проблемами торгівлі є вузькість і структурна недосконалість внутрішнього ринку. В умовах глобалізації перед державою стоять завдання визначення оптимальних методів регулювання ринку та застосування адміністративних засобів при збереженні засадничих принципів ринкової економіки. Розвиток торгівлі сприяє розширенню внутрішнього ринку в Україні, надає можливості для зниження впливу зовнішніх чинників, проведення незалежної економічної політики, зміцнення курсу національної валюти, посилення національної безпеки держави. Важливою рисою сучасної торгівлі є перебудова її соціальної форми, заснованої на типах власності підприємств, що відповідає принципу багатокладності економіки. Втім, оптимальності їх пропорцій на внутрішньому ринку країни не досягнуто.

Очевидно, на початку XXI тисячоліття критерії оцінки та підхід до визначення ефективності реформ змінилися у порівнянні з тими, що були прийнятні для 1920-х років. Разом з тим, безперечним є те, що торгівля продовжує відігравати важливу роль в трансформаційних процесах економічного життя.

ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У МОЛОКОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ

Слатвінська Л.А., викладач,

Уманський національний університет садівництва

Забезпечення вітчизняної продовольчої безпеки має пряме відношення до розвитку молокопродуктового підкомплексу, де важливу роль відіграють інвестиційні процеси. Тому Державна цільова програм розвитку українського села на період до 2015 року передбачає подвоєння у галузі масштабів її інвестування.

Стаття 5 Господарського кодексу України вказує на те, що правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів. Стаття 10 Кодексу дає визначення сутності інвестиційної політики, як спрямованої на створення підприємствам необхідних умов для залучення і концентрації коштів